

Rushåndhevingsutvalget

Deres referanse:
23/4004

Vår referanse:
23/233987 - 2

Sted, dato:
Oslo, 01.12.2023

Invitasjon til å gi skriftlige innspill til utvalget - Rushåndhevingsutvalget

Det vises til rushåndhevingsutvalgets brev av 20. oktober 2023 med invitasjon til å gi skriftlige innspill. Nedenfor følger innspill fra Oslo politidistrikt.

Narkotika er et stort samfunnsproblem og det er viktig å signalisere, særlig overfor unge, at bruk/besittelse er både skadelig og forbudt. Det er ingen tvil om at fare for sanksjoner er en av flere virkemidler for å hindre at unge begynner å eksperimentere med narkotika. (Akkurat som at en reell fare for å få fartsbot gjør at mange holder fartsgrensa selv om de kunne tenke seg å kjøre fortere).

Forebygging og informasjon om narkotika og negative effekter er viktig sammen med et tydelig signal om at det er ulovlig, og at det er politiets jobb å avdekke rusbruk for å hindre at flere blir rusmisbrukere med alt det negative det fører med seg. Flere alternative forpliktende sanksjoner enn straff overfor unge, forpliktende veier vekk fra rus og kriminalitet. Ikke frivillig, en 16 åring klarer ikke alltid å ta de beste valgene for seg selv.

Politiet må fortsatt ha mulighet til å kunne bruke straffeprosessloven ovenfor mistanke om bruk og besittelse, det er viktig å huske på at det å ha muligheten til å bruke det er ikke det samme som at man faktisk bruker det i ethvert tilfelle.

Høyesterett har avsagt dom i tre saker om straffutmåling for rusavhengiges befatning med narkotika til egen bruk. Sakene gjaldt ulike mengder narkotika og ble behandlet med de samme dommerne. Selv om flertallet ikke gikk inn for en generell avkriminalisering av befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk, var det tverrpolitisk enighet om at det er lite hensiktsmessig å straffe tungt rusavhengige for slike overtredelser. Sakene som nå er behandlet i Høyesterett, avklarer betydningen og rekkevidden av disse lovgiversignalerne.

Høyesterett sin oppfatning er fulgt opp og presisert i Riksadvokatens brev av 18. mai 2022. Borgere skal kunne vite hvorvidt en handling som blir begått er straffbar eller ikke. Slik rettstilstanden er nå opplever nok mange å være usikre på dette. Når er man rusavhengighet

nok til å ikke bli møtt med straff? Hvordan sondre mellom rekreasjonsbrukere og rusmisbrukere? Spørsmålene oppstår for oss som arbeider med straffesaker, både i initialfasen og senere i straffesaksgangen. Begrepet "rusavhengig" er skjønnsmessig og i mangel av opplysninger som belyser livssituasjonen/rusvaner, legges det som er mest gunstig til grunn for saken til den det gjelder.

Slik dagens rettstilstand er, er det stor fare for at saker som innkommer ikke vil få lik behandling av landets påtalejurister og patruljemannskap. Dette gjelder hvorvidt det opprettes straffesak eller ei - spesielt sårbare er de sakene som innkommer og avgjøres i initialfasen av straffesaksgangen, ofte ved forelegg, da disse, dersom vedtatt, ikke blir overprøvd. Det en påtalejurist kan vurdere som en foreleggsak, kan av en annen blir vurdert som en påtaleunntatelse jf strl § 69.

En rettslig avgrensning av begrepet "rusavhengig" vil forebygge dette, samt gi forutberegnelighet til borgerne. Hvorvidt straffeutmålingsordningen blir konkret lovregulert eller ikke, vil ikke ha stor praktisk betydning så lenge den kun gjelder rusavhengighet. Videre kan det stilles spørsmål om hvorvidt en rettslig avklaring av begrepet er tilstrekkelig, når anvendelsen av straffeutmålingsfravall uansett kan synes påvirket også for rekreasjonsbrukerne.

Eks på dette:

Høyesterett har nektet påtalemyndigheten å få fremmet en anke til behandling over at en mann som ikke er rusavhengig, slapp å måtte sone i fengsel for å ha 10 gram amfetamin i bilen jf. HR-2022-902 - U. Mannen, som hadde en mangeårig karriere i kulturbransjen, fortalte at han slet med senebetennelse. Han kjøpte derfor 10 gram amfetamin som et engangstilfelle, for å klare å gjennomføre jobben, fortalte han i retten. 10 gram er dobbelt så høyt som terskelverdien til RA. Borgarting lagmannsrett landet på at hele straffen skulle gjøres betinget. Dette anket altså påtalemyndigheten. Høyesteretts ankeutvalg konkluderte med at det ikke var tilstrekkelig grunn til å fremme anken for Høyesterett.

Om denne saken så har RA uttalt: «Det uttales i lagmannsrettens dom at "[d]en omstendighet at det er en glidende overgang mellom ulike brukergrupper taler for at forskjellen i straffenivå for samme handling ikke blir for stor, jf. prinsippet i Grunnloven § 98 første ledd om at alle er like for loven". Ettersom ankeutvalgets beslutning ikke kommenterer på lagmannsrettens anvendelse av Grunnloven § 98, fremstår det til en viss grad uavklart hvilke implikasjoner avgjørelsen har for straffenivået i saker om ikke-rusavhengiges befatning med narkotika. Det er imidlertid nærliggende å forstå ankenektelsen dithen at det var korrekt av lagmannsretten å nedjustere straffen sammenlignet med tidligere straffutmålingspraksis. Hvor mye straffenivået nedjusteres er det vanskelig å trekke presise slutninger om basert på denne ene saken.»

I forlengelsen av endringene i kjølvannet av avgjørelsene våren 2022 bør det tas stilling om likhetsprinsippet også tilsier en kraftig reduksjon i straffenivået for rekreasjonsbrukerne. Dersom dette spørsmålet besvares negativt må det tas stilling til om forskjellsbehandlingen reelt sett er forholdsmessig. Jf. Rt 2015 s. 93 så må «forholdsmessighetsvurderingen må ha for øye balansen mellom de beskyttede individuelle interessene på den ene siden og de legitime samfunnsbehovene som begrunner tiltaket på den andre.». I LB-2021-78375 tok lagmannsretten opp spørsmålet om forholdsmessighet mellom straffene av en rusavhengig og en ikke-rusavhengig. Lagmannsretten uttalte at «den omstendighet at det er en glidende

overgang mellom ulike brukergrupper taler for at forskjellen i straffenivå for samme handling ikke blir for stor, jf. prinsippet i Grunnloven § 98 første ledd om at alle er like for loven».

Det fremstår ikke som at hverken domstolene eller Stortinget ønsker en generell avkriminalisering av narkotika. Det ønskelige målet er å hjelpe sårbare mennesker ut av avhengighet med andre virkemidler enn straff. Det kan imidlertid synes vanskelig å gjennomføre dette når implementeringen innebærer å trekke et vanskelig, potensielt umulig skille mellom rusavhengige og rekreasjonsbrukere.

Hvilket beviskrav som skal gjelde for vurderingen av om gjerningspersonen skal anses som rusavhengig?

Hvilket beviskrav som skal legges til grunn for vurderingen av hvorvidt noen er rusavhengig vil avhenge av hva den rettslige avgrensningen av begrepet "rusavhengig" går ut på. Gjennomgang av straffehistorikk og spørsmål opp mot rusvaner til den det gjelder vil kunne bidra til en rask avklaring. Anmodning av PU og innhenting av helseopplysninger fra fastlege vil også være effektivt, i saker hvor ressursbruken berettiggjør det. Dagens terskelverdier er utvilsomt satt høyt, de bør justeres i samråd med helse/politi.

Spørsmål knyttet til politiets straffeprosessuelle tvangsmidler i mindre alvorlige narkotikasaker, herunder om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk i saker som gjelder befatning med narkotika til eget bruk, og om politiet bør gis tilgang til andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett.

Bruk av narkotika kan etter omstendighetene gi grunnlag for mistanke om besittelse og dermed videre personransaking: Hvis det foreligger skjellig grunn til mistanke om besittelse/oppbevaring av narkotika på person, vil det normalt være grunnlag for å gjennomføre personransaking (forutsatt at dette etter omstendighetene kan gjennomføres uten uforholdsmessig belastning for siktede). Slik jeg vurderer det så har RA brev av 19. april 2021 presisert dagens regelverk, ikke endret det.

Funn av "små mengder" narkotika på en person, har aldri gitt grunnlag for (ytterligere) ransaking, herunder ransaking av telefon, bopel, mv., med mindre det foreligger (andre) omstendigheter som i sum gir grunnlag for mistanke om annet straffbart forhold, eksempelvis oppbevaring av større kvanta eller salg. De omstendigheter som underbygger mistanken må konkretiseres. Forholdsmessigheten av ransaking av f.eks. telefon og/eller bopel vurderes opp mot mistankegrunnlaget og etterforskningsformålet. Det skal ikke 'automatisk' ransakes i alle slike tilfeller. Gjeldende rett gir politiet gode straffeprosessuelle virkemidler, en utvidelse av disse vil fort utgjøre brudd på grunnloven og EMK. Det kan eventuelt vurderes om spyttprøver kan gis en økt anvendelse, og om det vurderes som et mindre inngripende tvangsmiddel enn f.eks. urin, blod og hårprøve.

Med hilsen

Ida Melbo Øystese

Politimester

Dokumentet er elektronisk godkjent uten signatur.

Rushåndteringsutvalget

V/Utvalgsleder Hans Petter Jahre

Deres referanse:

Vår referanse:

Sted, dato:

Oslo, 1. des 2023

Innspill til Rushåndhevingsutvalget

Strafferettslige og straffeprosessuelle sider ved forebyggings- og behandlingsreformen for rusfeltet

Politiets Kriminalitetsforebyggende seksjon i Oslo Politidistrikt, Enhet Øst, opplever at rusbruk blant ungdom er et økende problem. Tilbakemeldinger fra ungdomsskoler, videregående skoler og Salto i bydelene preges av stor bekymring for andelen unge som ruser seg både i skoletiden og på fritiden. Skolen opplever å ha få virkemidler i møte med barn og unge som ruser seg og ruskonsulenttjenesten er lite brukt.

Mange ungdommer uttrykker liten kunnskap og forståelse for rusens skadevirkninger på egen helse og læring og har liten innsikt i egen avhengighet. Rusen i Osloskolene forårsaker dårlig læringsmiljø og øker risikoen for skole-dropout for ungdom som ruser seg regelmessig. Andel unge i Oslo som ikke har gyldig vitnemål etter videregående, oppgis av Utdanningsetaten å være over 1000 (2022). Videre erfarer politiet at rusbruk, besittelse og erverv av narkotika skaper konflikter i ungdomsmiljøene som igjen er kilden til mange av de grove kroppsskadene og drapsforsøkssakene den siste tiden.

I mandatet for Rushåndhevingsutvalget beskrives den viktige oppgaven politiet har i å **avdekke og bekjempe alvorlig narkotika kriminalitet, herunder produksjon, innførsel og omsetning av narkotika**. I invitasjonen til innspill beskrives også utvalgets oppgave i å utrede **hvordan de strafferettslige og straffeprosessuelle virkemidlene politiet har til rådighet i dag er egnet til effektivt å kunne avdekke og forebygge narkotikabruk hos unge, og hvilke andre virkemidler politiet eventuelt trenger**

Seksjon for kriminalitetsforebygging erfarer at unges rusbruk og knytningen til de større produksjon, og kjøp/salg-linjene henger tett sammen. Både terskelverdier for eget bruk, definisjonen av *rusavhengig* samt strafferettslige og straffeprosessuelle virkemidler må derfor sees i sammenheng.

Vi har valgt å kommentere på temaene; vurderingen av forholdsmessighet, bruk av tvangsmidler, terskelverdier og definisjon av rusavhengig.

Forholdsmessighetsvurderingen

På side 5. i RA brev av 9. april 2021 skriver riksadvokaten at saker som kun gjelder bruk av ulovlige rusmidler må vurderes som lite alvorlige. Dette er oppsiktsvekkende i et forebyggende perspektiv og oppleves ikke å være i tråd med realitetene av hvilke konsekvenser rusmisbruk har for barn og unge. Politiets kriminalitetsforebyggende seksjon er av den oppfatning at Riksadvokatens ståsted i vurdering av forholdsmessigheten ved bruk av tvangsmidler, blir for snever i møte med barn og unges rusbruk. Å kun vurdere den konkrete straffereaksjon mistenkte risikerer som avgjørende i forholdsmessighetsvurderingen, tar ikke tilstrekkelig høyde for den risikoen en begynnende rusavhengighet betyr for et barn. Rus er et stort samfunnsproblem, med store omkostninger både på individuelt plan, for lokalmiljøet og for det offentlige hjelpeapparatet. Den store forebyggende gevinsten for å avverge at unge mennesker utvikler en rusavhengighet bør være en del av forholdsmessighetsvurderingen ved bruk av for eksempel ransaking.

Riksadvokaten viser i sitt skriv av 9. april 2021 til internasjonale rettsnormer som EMK art. 8., og legger denne til grunn for forholdsmessighetsvurderingen. Seksjon for Kriminalitetsforebygging er av den oppfatning av Barnekonvensjonens artikkel 33, på samme måte som EMK 8, må være en del av denne forholdsmessighetsvurderingen. I artikkel 33 står det;

"Partene skal treffe alle egnede tiltak, herunder lovmessige, administrative, sosiale og undervisningsmessige tiltak, for å beskytte barnet mot ulovlig bruk av narkotiske eller psykotrofe stoffer, slik disse er definert i de relevante internasjonale traktater, og for å hindre at barn blir brukt i ulovlig produksjon og handel med slike stoffer."

Kriminalitetsforebyggende seksjon kan ikke se at ansvaret for å beskytte barn fra rusmidler får tilstrekkelig oppmerksomhet i fortolkningen som er lagt til grunn for RA's forholdsmessighetsvurdering.

Hva gjelder *avdekking og bekjempelse av alvorlig narkotikakriminalitet, herunder produksjon, innførsel og omsetning av narkotika*, er barn særlig utsatt for utnyttning. Når barn begynner å ruse seg søker de til miljøer som er svært uheldige for dem. Barn utnyttes og rekrutteres til narkotikavirksomhet blant annet gjennom grooming. De blir tilbudt goder i form av penger, gjenstander, status og oppmerksomhet i bytte mot handlinger de ikke kan straffes for. Å sette terskelen høyt for å gripe inn med tvangsmidler som ransaking, vil ikke bare være et hinder for å bekjempe alvorlig narkotikakriminalitet, men også tillate at man i stor utstrekning blir et redskap for kriminelle aktører.

Bruk av tvangsmidler

Politiet har i utgangspunktet de tvangsmidlene de trenger for å kunne håndheve ulovlig rusbruk. Problemet i forhold til politiets muligheter til å benytte seg av disse ser ut til å knytte seg til den samme fortolkningen som nevnt over; Riksadvokatens "bruk av alvorlige rusmidler må vurderes som lite alvorlige". Dette gir store konsekvenser for politiets adgang til å bruke tvangsmidler. Ved en forenklet oppsummering av Riksadvokatens redegjørelse, vil politiet dersom man påtreffer ungdom som erkjenner bruk, *ikke* kunne bruke tvangsmidler fordi grunnlaget faller bort ved erkjennelsen. Dersom ungdommen ikke erkjenner, er ikke lovbruddet alvorlig nok til at dette alene gir

grunnlag for bruk av ransaking. Med dette resonnementet settes skranken for tvangsmiddelbruk for så vidt høyt, at politiet står hjelpeløse i arbeidet med å avdekke bruk, og følge opp ungdom i begynnende rusmisbruk. Vi står igjen med mulighet til å opprette anmeldelse, men svært begrenset mulighet til å dokumentere lovbruddet.

Seksjon for kriminalitetsforebygging er av den oppfatning at utgangspunktet om at bruk av ulovlige rusmidler er lite alvorlig, fører til en for høy terskel i forholdsmessighetsvurderingen som igjen fører til en svært begrenset mulighet for bruk av tvangsmidler. I stort fører dette til at politiet i praksis er fratatt muligheten til å håndheve straffbar bruk av ulovlige rusmidler blant barn og unge. Det virker også kontraproduktivt for samfunnsansvaret vi er pålagt gjennom Barnekonvensjonen artikkel 33, om å beskytte barn og unge fra skadelige rusmidler.

Terskelverdier

En terskelverdi på 15 gram hasj synes å være veldig høy hva gjelder barn og unges bruk av ulovlige rusmidler. Når vi vet at 0,2-0,3 gram er ansett å være en brukerdose røyket i joint, betyr det at 15 gram rekker til et daglig forbruk over 50 dager. Om dette er tilfellet vil en ungdom ansees å ha utviklet en ikke ubetydelig rusavhengighet til cannabis/THC.

Politiets Kriminalitetsforebyggende seksjon stiller spørsmål ved om det i det hele tatt bør være terskelverdier for barn som bruker ulovlige rusmidler. Det kan være mange årsaker til en stor bekymring rundt et barns situasjon også utover rusmisbruk. Å avdekke barns rusmisbruk er første steget til å kunne yte hjelp og støtte og i mange tilfeller er det politiet som står i en posisjon til nettopp dette. Barns behov for hjelp bør ikke avgjøres ved terskelverdier. Vår erfaring er at profesjonelle aktører som jobber med barn, vil si at grensen for bruk bør være null.

Definisjon av rusavhengig

Antall straffesaker vil ikke være tilfredsstillende som utgangspunkt for politiets vurdering av hvorvidt en person er rusavhengig eller ikke. Med dagens praksis og terskel for inngripen, kan dessverre et rusmisbruk utvikle seg til en avhengighet. Hans lenge før politiet blir kjent med situasjonen. For barn og unge under 18 år, vil heller ikke rushistorikk eller rusbehandling være relevant

Riksadvokaten berører i sitt brev av 9. april 2021 i liten grad problemstillinger knyttet til barn og unges bruk av rusmidler. I den grad det nevnes, bygger argumentasjonen på en forestilling om at barn og unge under 18 år kun benytter ulovlige rusmidler til eget bruk. Seksjon for kriminalitetsforebygging erfarer at barn og unge både selger og kjøper narkotika i større utstrekning. Vi har også en ikke ubetydelig andel barn under 18 år som er rusavhengig. Skal disse da håndteres etter RA's fortolkning som under 18 år eller som rusavhengige? Dette er sentralt da det gir for så vidt store forskjeller i mulighetsrommet for bruk av tvangsmidler.

Dersom et barn er rusavhengig, eller i startgroppen av et rusmisbruk er det som for voksne rusavhengige, viktig å tilby å kunne tilby hjelp. I straffereaksjoner for barn er det i alle typer saker lagt vekt på de individualpreventive sidene ved straffen. Dersom barn ikke skal kunne straffes for mindre bruk av narkotika vil vi frata barna muligheten for hjelp ved straffereaksjon ungdomsoppfølging. I dag er dette en alternativ

straffereaksjon som kan gis enten som særvilkår i betinget forelegg, betinget dom eller som direkte overføring til Konfliktrådet.

Politiets behov i det forebyggende arbeidet

- Politiet trenger en reell mulighet til å kunne avdekke bruk og besittelse av ulovlige rusmidler og reagere på straffbare handlinger. Med dette menes at Politiet må ha mulighet til å ilegge reaksjoner i tidsmessig nærhet til hendelsen, dersom det skal ha noen forebyggende effekt.
- Politiet har god erfaring med å benytte seg av tvangsmiddelet kroppslig undersøkelse i form av urinprøver for å avdekke narkotikamisbruk i startfasen. Mange unge erkjenner ikke bruk, og det er relativt vanlig at foreldre heller ikke har fanget opp dette. Urinprøver og samtaler i et trepartssamarbeid mellom politi, ruskonsulent i bydelene og foreldrene, er både nyttig og viktig for å få iverksatt hjelp så fort som mulig. forebyggende arbeid.

1.

- Politiets Kriminalitetsforebyggende seksjon har behov for at det kommer tydeligere retningslinjer for hvordan forholdsmessighetsvurderinger ved bruk av tvangsmidler skal forståes for barn og unge under 18 år, både for de med et begynnende rusmisbruk og for de som har utviklet et alvorlig rusproblem. Det samme gjelder for ungdommer som blir utnyttet av kriminelle narkotikanettverk.

Med hilsen

Hanne Finanger

Seksjonsleder,

Kriminalitetsforebygging

Oslo Politidistrikt, Enhet Øst

